

Бурч І. М.
студентка І курсу спеціальності «Початкова освіта»
Лалак Н. В.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена проблемі організації навчально-дослідницької діяльності учнів початкової школи. Авторами обґрунтовано інноваційні підходи до її організації, зокрема висвітлено сучасні підходи до створення інноваційних програм, проєктів та технологій, що активізують інтелектуально-творчий потенціал молодших школярів. Закцентовано увагу на організаційно-педагогічних умовах дослідницької діяльності, що забезпечують інноваційне навчальне середовище у сучасній початковій школі.

Ключові слова: навчально-дослідницька діяльність, пізнавальна діяльність учнів, інноваційні проєкти, креативна педагогічна система, умови навчально-дослідницької діяльності учнів.

Проблема якості української освіти нині постає гостро і проявляється в різних аспектах. Якісна освіта – це, насамперед, людиноцентрована освіта, яка враховує сутнісні індивідуальні характеристики, розкриває та розвиває задатки й обдарування кожної дитини і на цій основі забезпечує максимальну реалізацію її потенціалу, формує професійно компетентну особистість. У Концепції Нової української школи зазначено, що сучасним школярам недостатньо дати лише знання, важливо навчити їх користуватися ними. Знання та уміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, які потрібні для успішної самореалізації.

Для формування ключових і предметних компетентностей у процесі шкільної освіти необхідно використовувати педагогічні технології навчання, які створюють умови для набуття досвіду діяльності. І провідне місце тут належить навчально-дослідницькій діяльності, адже вона: формує творчу, самостійну й ініціативну позицію учнів; розвиває загальнонавчальні уміння

та навички; реалізує принцип зв'язку навчання з життям.

Мета статті: обґрунтувати та частково проілюструвати інноваційні підходи до організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів.

У сучасних дослідженнях, присвячених теоретико-методологічним, психолого-педагогічним та організаційним основам навчально-дослідницької діяльності учнів, існують різні підходи до визначення субстанціонального значення даної діяльності. Так, ряд дослідників визначають її як науково-дослідницьку (Н. Веденєєва, О. Клюкіна, О. Кононенко), окремі науковці – пошуково-дослідницьку (В. Редіна, Л. Тіхенко), частина авторів – навчально-дослідницьку (Є. Важнова, І. Клещова, Г. Лиходєєва, Н. Меньшикова, Н. Недодатко, М. Таранова), а також є й такі, що називають її експериментально-дослідницькою діяльністю (Є. Мещерова).

М. Бургин, Л. Даниленко, В. Паламарчук, Л. Подимова, В. Сластьонін та ін. активно досліджують інноваційні процеси в системі освіти та проблеми педагогічної інноватики. Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, О. Ляшенко, М. Махмутов, О. Онопрієнко, О. Савченко та ін. розкривають умови організації навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності молодших школярів.

Термін «інновація» (з латинської *innovatio* – оновлення, новизна, зміна) означає нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, які вносять у середовище впровадження нові стабільні елементи (нововведення), що викликають перехід системи з одного стану до іншого. Інновацію в освіті розглядають як реалізоване нововведення – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті і формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і в підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу.

Для сучасних педагогів актуальними є питання: стимулювання природної потреби дитини до новизни та дослідження нового; розвитку навичок спостерігати, бачити проблеми, висувати гіпотези, формулювати запитання, умовиводи та висновки. Їх вивчення та вирішення зумовлює пошук і наукове обґрунтування інноваційних підходів до організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів. Навчально-дослідницька діяльність трактується як вид навчальної діяльності, що здійснюється в урочний і позаурочний час як

процес відкриття учнями суб'єктивно нових знань і способів дій на основі пізнавальної самостійності та взаємодії з іншими.

У початковій школі цей процес традиційно відбувається під керівництвом педагога. Ми розглядаємо організацію навчально-дослідницької діяльності молодших школярів як взаємодію вчителя й учня та взаємодію учнів між собою на партнерських засадах, що є обґрунтованою послідовністю навчально-пізнавальних дій, яка відбувається у спеціально створених умовах для навчально-дослідницької діяльності із застосуванням різноманітних форм, методів, інноваційних технологій.

Цінними для нашого дослідження є погляди Г. Костишиної, яка педагогічні умови організації навчально-дослідницької діяльності учнів трактує як середовище, в якому в тісній взаємодії представлена єдність дидактичних, психологічних, загально-педагогічних факторів, що забезпечують можливість вчителю організувати активну (саморегульовану та самоконтрольовану) навчально-пізнавальну діяльність дітей. Таке середовище створюється з урахуванням законів дидактики й організації навчально-виховного процесу у сучасній школі [2]. До організаційно-педагогічних умов здійснення навчально-дослідницької діяльності молодших школярів відносимо:

- цілеспрямоване залучення та мотивацію до виконання навчально-дослідницьких завдань;
- диференціацію на засадах вдосконалення методології викладання навчальних предметів;
- врахування індивідуальних і психофізіологічних особливостей молодших школярів;
- системне формування в учнів дослідницьких умінь та навичок у процесі виконання навчально-дослідницьких завдань;
- стимулювання пізнавального інтересу до змісту навчально-дослідницької діяльності, активності та самостійності;
- ефективне застосування інформаційно-комунікаційних технологій та сучасних засобів навчання [7].

Прикладом інноваційного підходу до організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів, на нашу думку, є створення креативної педагогічної системи, головна мета якої полягає у формуванні в учнів аналітико-синтетичного апарату мислення, світогляду активного творчого дослідника та дослідницького стилю роботи.

Формування дослідницьких знань, умінь та навичок у освітньому процесі початкової освіти відбувається шляхом:

- введення нової типології уроків, для яких характерним є активний прояв творчості учнів і вчителів, передбачення

в процесі навчання реалізації основних етапів наукового дослідження (виявлення проблеми (протиріччя) та усвідомлення її (його) змісту; застосування відомих учням знань і способів діяльності для вирішення проблем; формулювання припущення або висунення гіпотези щодо способу чи результату розв'язання проблеми; послідовного виконання дій з виявлення істинності чи хибності висунутого припущення; формулювання висновків на основі отриманих даних [3]);

– застосування педагогами навчально-дослідних завдань на уроці та в позаурочній діяльності, що дозволяє органічно інтегрувати знання з різних областей, застосовувати їх на практиці, генерувати нові ідеї;

– створення інноваційного навчального середовища, у якому здійснюється дослідження реальних проблем; учням надається ініціатива у створенні траєкторії власної навчально-пізнавальної діяльності, відбувається формування учня-дослідника з науковим типом мислення.

На думку вчителів-практиків, на уроках літературного читання доцільно організовувати дослідження, що спрямовані на формування у молодших школярів уміння на основі аналізу емоційного стану персонажів твору виявляти авторський задум – складати емограми. Логіка нашого дослідження вимагає з'ясувати сутність поняття «емограма» – це графічне зображення емоцій (наприклад, смайлик). У дослідженні тексту цей термін означає «запис, графічне зображення змін у настрої літературного персонажа» [3]. Побудову емограми краще використовувати під час аналізу тексту невеликого розміру, в якому автор виразно зображує у монологічній формі або у діалозі розвиток емоційного стану дійових осіб. Авторські образні формулювання є тим головним матеріалом, на який спирається читач, вибудовуючи «графік емоцій». Складена емограма дає змогу візуально зафіксувати емоційний стан літературного персонажа і простежити зміни у його настрої за певних обставин. Результати дослідження фіксують на шкалі, яка відображає умовні етапи зміни настрою (рис. 1).

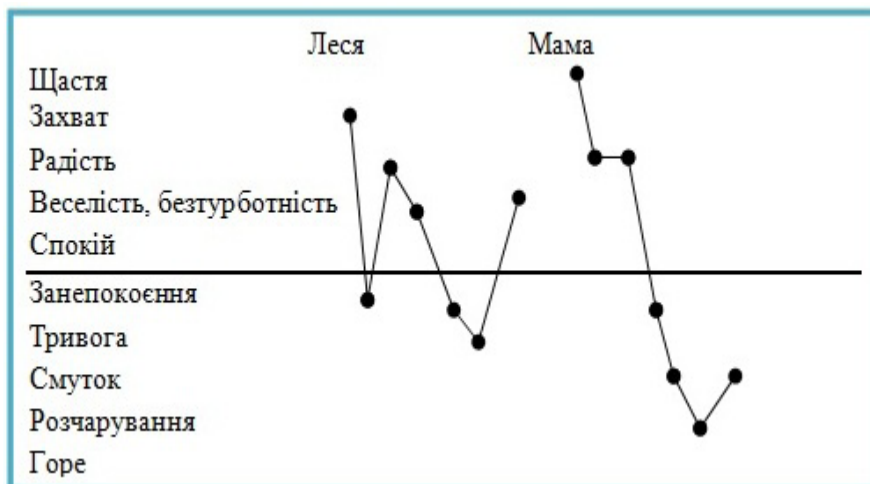
Щастя
Захват
Радість
Веселість, безтурботність
Спокій

Занепокоєння
Тривога
Смуток
Розчарування
Горе

Рис. 1 Шкала настрою для побудови емограми

До прикладу, урок літературного читання у 4 класі (Тема. В. Кава «Добраніч, мамочко»). На уроці учні аналізують емоційний стан Лесі, мами, визначають настрій головних героїв, записують слова, якими автор передає почуття, фіксують як змінюється настрій учасників розмови (рис. 2). Така робота допомагає школярам усвідомити і перекласти мовою слів своє інтуїтивне розуміння прочитаного.

Рис. 2 Зразок емограми, побудованої за змістом оповідання

Важливо, щоб спектр емоцій, почуттів, пропонований дітям для складання емограми, добирався відповідно до мети уроку і конкретного твору.

Перехід до інноваційної парадигми навчання висуває принципово нові вимоги до педагогів-практиків, оскільки лише творчі, професійно компетентні особистості здатні забезпечити оновлення сучасної української школи.

Інноваційні підходи до організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів передбачають:

- впровадження освітніх інновацій, інноваційних програм та проектів, спрямованих на активізацію інтелектуально-творчого потенціалу;

- підготовку вчителя-дослідника, здатного створити організаційно-педагогічні умови навчально-дослідницької діяльності молодших школярів з метою забезпечення їх пізнавальної діяльності в інноваційному освітньому середовищі;

- застосування проектної діяльності як інноваційної форми навчально-дослідницької діяльності;

- створення інформаційного забезпечення навчально-дослідницької діяльності учнів, що включає активне використання ІКТ, сучасних засобів та програм.

Інноваційні процеси в системі освіти засвідчують якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-дослідної та педагогічної творчості й процесів застосування її результатів. Як показує практика, навчально-дослідницька діяльність є прогресивним видом навчання, що дає змогу виявляти та розвивати особистісні інтелектуальні здібності молодших школярів. Поряд з оптимізацією навчального процесу така діяльність вимагає розвитку самостійного мислення, умінь отримувати інформацію, аналізувати, оцінювати, прогнозувати, приймати нестандартні рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кларін М. Інновації в навчанні / М. Кларін // Завуч. – 2000. – №23-24. – С. 8

2. Костишина Г. І. Формування навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» [Електронний ресурс]. – Тернопіль, 2003. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/26040.html>. – Назва з екрана.

3. Лалак Н. В. Особливості організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів / Н. В. Лалак, І. М. Бурч // Науковий вісник Мукачівського державного університету.

Серія «Педагогіка та психологія»: зб. наук. пр. / ред. кол.: Товканець Г. В. та ін. – Мукачево: МДУ, 2017. – Вип. 2 (6). – 254 с.

4. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-практичний аспект: [науково-методичний посібник] / за ред. Л. І. Даниленко. – К.: Логос, 2001. – 185 с.

5. Словник педагогічних термінів / за ред. В. М. Березікова. – М.: Навчальний проект, 1996. – 367 с.

6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240 с.

7. Чернецький І. С. Організація та засобове забезпечення процесу формування дослідницьких умінь учнів основної та старшої школи в умовах функціонування навчального середовища «Відкрита природнича демонстрація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2011_89/cherne.pdf. – Назва з екрана.

In the article innovative approaches to teaching and research activities of students of primary schools are substantiated, in particular, the role of educational innovation, innovative programs, projects and technologies are defined, that will enhance the intellectual and creative potential of students, due to organizational and pedagogical conditions of research activity, providing an innovative learning environment in the modern school.

Key words: education and research activity, educational innovation, cognitive activity of students, the conditions of teaching and research activities of students.

УДК 37.015.31:17.022.1

Вагерич Н. С.
студентка спеціальності «Початкова освіта»,
Товканець Г. В.
доктор педагогічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК ГУМАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН

В статті розглянуто проблему впливу морального виховання на гуманізацію людських відносин. Обґрунтовано роль сім'ї та школи у формуванні моральності особистості. Проаналізовано урізноманітнення та активне застосування форм і засобів виховної